

## AZƏRBAYCANDA KONYAK İSTEHSALININ TARIXI, MÜASİR VƏZİYYƏTİ VƏ İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

M. T. İSMAYILOV, H. K. FƏTƏLİYEV  
Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti

Üzüm şarablarının qaynadılaraq qovulmasından alınan spirtdən konyak istehsalı bir sıra qərbi Avropa ölkələrində inkişaf etmişdir. Fransa ilə yanaşı İtaliya, İspaniya, Portuqaliya və Almaniyada konyak istehsal olunur.

Bəzi ölkələrdə, məsələn, Almaniyada üzüm spirtindən alınan araqları konyak adlandırmasalar da, onlar konyakdan əsaslı şəkildə fərqlənir. Şərqi Avropa ölkələrində - Bolqarıstan, Rumıniya, Albaniya, keçmiş Yuqoslaviyada da konyak istehsal olunur. Konyak istehsalı Şimali (ABŞ) və Cənubi Amerikada (Çili, Argentina və digər ölkələr), həmçinin Afrika və Asiyada da yayılmışdır.

Ekoloji şəraitdən, üzüm sortundan və konyakın texnologiyasından asılı olaraq bu iş müxtəlif ölkələrdə bir-birindən fərqli səciyyə daşıyır. Daha şimal rayonların konyakları adətən az ekstraktlı olub, keyfiyyətinə görə Fransa konyaklarına yaxındır. Cənub rayonları, məsələn, İspaniya və İtaliya konyakları güclü ətrə malik olsalar da, dadları kobud və ağırdır.

**Açar sözlər:** üzüm, şərab, konyak, spirt, markalı, ordinar, çeşid, alkoqollu içkilər

Dünyanın müxtəlif qitələrində konyak və ya başqa ədada buna bənzər içkilər hazırlansa da, keyfiyyət və bu içkiyə məxsus orijinal xüsusiyyətlərin alınması hələlik yalnız Fransada mümkün olmuşdur. Fransa bu tip içkilərin ilk yaranma yeri olmaqla yanaşı, həm də dünya üzrə ən böyük ixracatçısıdır.

Azərbaycanda ilk konyak zavodu 1892-ci ildə Yelenendorf kəndində (indiki Göygöl şəhəri) açılmışdı. Burada məhsuldarlığı gündə 12 dal konyak spirti istehsalı olan odla işləyən iki spirtə qovma aparatı qurulmuşdu. Mövcudluğunun ilk ili gənc zavod 66 min dərəcə konyak spirti istehsal etmiş və onu ilbəl artıraraq 1895-ci ildə 132 min dərəcəyə çatdırmışdı [1, 2].

Bəzi mənbələrə görə Azərbaycanda 1900-1914-cü illərdə müxtəlif konyak zavodları tərəfindən təndliyi 50-55 h% olan 520 min dekalitrdən artıq konyak spirti istehsal olunmuşdu.

Üzümün emalı, şərab materialının istilə qovulması və alınan spirtin yetişdirilməsi çox primitiv qaydada aparılmasına baxmayaraq, Göygöl (Yelenendorf) konyakları Beynəlxalq müsabiqə və sərgilərdə dəfələrlə qızıl medala layiq görülmüşdü. Məsələn, London (1897-ci il), Münhen və Puatye (1899-cu il), Paris (1900-cü il), Lion (1901-ci il) və b. təltiflər bu qəbildəndir. Azərbaycan konyaklarının dünyada belə şöhrət qazanması, onun digər rayonlarda da istehsalına zəmin yaratdı.

1901-ci ildə Göyçay qəzasının Göyçay şəhərində, Kürdəmir və Bərgüşad stansiyalarında konyak zavodları tikildi.

Kürdəmir stansiyasındakı konyak zavodu odla işləyən iki aparatdan ibarət olmaqla, onların konyak spirtinə görə məhsuldarlığı 6 min dal idi. Bu zavod ildə 10 min dal hazır konyak buraxırdı. Buraxılan konyaklar yetişdirilməmiş cavan spirtə müxtəlif cövhərlər və essenslər əlavə edilməklə hazırlanırdı. Deməli, bu

konyaklar bir növ saxtalaşdırılırdı.

Göyçay və Bərgüşad zavodlarında qovulmuş konyak spirtləri yetişdirilmək və kupaj üçün Tbilisi şəhərinə göndərilirdi. Hazır konyak məhsulu Tbilisi, Odessa, Bakı, Moskva, Peterburq, Rıqa, Varşava, Samara və b. şəhərlərdə olan ticarət anbarları vasitəsilə satılırdı.

Tezliklə Şuşa qəzasının Ağdam şəhərində, eləcə də Əli Mərdanlı, Boyəhmədli və Novruzlu kəndlərində yeni konyak zavodları işə salındı. Bu zavodlarda 1894-cü ildə 1,351 min dərəcə konyak spirti çəkilmışdi.

Şuşa qəzasında istehsal olunan konyak spirtini müxtəlif markalar altında buraxmaq məqsədilə kupaj və satış üçün Tbilisi, İrəvan və Kizlyar şəhərlərinə göndərirdilər.

1922-ci ildə Nizami adına zavodda (indiki 1 saylı Gəncə şərab zavodu) konyak istehsalı güclü vüsət aldı. Burada məhsuldarlığı 11 min dal konyak spirti olan iki qovucu aparat işləyirdi.

1936-cı ildən sonra Ağdam, Ağstafa, Şəmkir, Çinarlı və Göygöl şərab zavodlarında konyak spirti çəkən sex, 1 saylı Gəncə şərab zavodunda isə konyak spirti yetişdirən və hazır konyakı butulkalara dolduran sex işə salındı.

1937-ci ildə Göygöl və 1 saylı Gəncə şərab zavodlarında konyak spirti uzun müddətli yetişdirilməyə qoyuldu. Həmin spirtdən 1946-cı ildə 1 saylı Gəncə şərab zavodunda «Yubiley» adlı markalı konyak buraxıldı və həmin marka tezliklə standarta daxil edildi.

1948-ci ildə torpaq-iqlim şəraiti və iqtisadi xüsusiyyətləri baxımından konyak istehsalı üçün respublikanın Ağdam, Ağstafa, Göyçay, Tovuz, Şəmkir və Göygöl rayonları seçildi.

Konyak üçün üzüm sortları plantasiyalarının artırılması, şərab materialı və spirtə qovma istehsalının



təkmilləşdirilməsi, müxtəlif yaşda yetişdirilmiş spirt ehtiyatının toplanması 1950-ci ildə bir sıra konyak markalarının buraxılışını təşkil etməyə imkan verdi. Ordinar konyaklardan 3, 4 və 5 ulduz; markalıları YK (yetişdirilmiş konyak), YKYK (yüksək keyfiyyətli yetişdirilmiş konyak) və «Yubiley» bunlara aiddir. 1967-ci ildə Gəncə, 1977-ci ildə Şirvan konyakının istehsalına başlandı (cədvəl 1).

Cədvəl 1. Azərbaycanda istehsal olunan konyaklar

Adı	Kondisiyası		Yetiştirilmə müddəti	Tipi
	Spirt, h. %	Şəkər (%-lə)		
Markalılar				
Gəncə	42	1,2	6-7	YK (yetiştirilmiş konyak)
Göygöl	42	1,2	7-8	YK
Bakı	43	1,2	8-10	YKYK (yüksek keyfiyyətli yetişdirilmiş konyak)
Yubiley	45	0,7	10	KK (köhnə konyak)
Moskva	45	1,2	10	KK
Azərbaycan	45	0,7	10-11	KK
Şirvan	40	0,7	15	KK
Ordinarlar				
«Üç ulduz»	40	1,5	3	
«Dörd ulduz»	41	1,5	4	
«Beş ulduz»	42	1,5	5	

Konyak istehsalı üzrə MDB ölkələrində ən böyük zavodlar Göygöl, Şəmkir, Göyçay, Tbilisi, Tiraspol, Kişinyov, Kalaraş, Odessa, Ujqorod, Kaxovka, Simferopol, Kizliyar, Dərbənd və başqa şəhərlərdə fəaliyyət göstərir. Moskva, Minsk və digər şəhərlərdə başqa yerlərdən gətirilən konyak spirtləri əsasında konyaklar hazırlanır. Bu zaman istehsal olunan konyakların yalnız 10%-ni markalı konyaklar təşkil edir.

Konyak istehsalının nəzəri əsaslarının işlənməsində aparıcı alimlər V.İ.Nilov, Z.N.Kişkovski, İ.M.Skuruxin, İ.A.Eqorov, A.D.Laşxi, V.M.Maltabar, Q.İ.Fertman, V.A.Maslov, Y.E.Falkeviç və başqalarının xidmətləri böyükdür. Səhənin sonrakı inkişafında A.E.Şeyn, B.V.Lipis, A.B.Sirbiladze, D.M.Qadjiyev, B.N.Yefimov, A.F.Pisarnitski, E.Y.Martinenko, T.C.Xiyabaxov və başqalarının tədqiqatçı xidmətləri qeyd olunmalıdır [2, 3].

Digər şərab və şərab məhsulları kimi konyak istehsalı da ölkəmizdə özünün ən yüksək zirvəsinə keçən əsrin 80-ci illərində çatmışdı.

Konyak markaları	Sıxlığı	Spirt, h%	Şəkar, %	Titrəşən turşuluq, q/dm <sup>3</sup>	100 ml susuz spirtdə mq-la mıqdən					Dequstasiya qiyməti (5 balla)
					Uçucu turşular	Aldehidlər	Uçucu efirlər	Ali spirtlər	Furfural	
Ordinarlar										
Üç ulduz	0,9554	40,1	1,4	11,3	42,4	13,3	42,6	198,6	0,91	4,10
Dörd ulduz	0,9539	41,0	1,5	10,8	69,9	16,9	69,6	254,1	1,39	4,15
Beş ulduz	0,9509	41,9	1,4	11,2	83,2	18,6	73,3	287,3	0,92	4,22
Markalıları 1.62										
Göy-göl	0,9504	42,1	1,1	12,9	81,7	19,3	88,4	309,4	1,62	4,51
Yubiley	0,9457	45,0	0,6	11,7	87,6	21,4	96,8	425,1	1,41	4,67
Bakı	0,9418	50,1	0,7	9,8	79,8	24,8	128,9	498,6	1,53	4,43
Azərbaycan	0,9401	57,0	0,7	10,1	83,3	27,3	198,8	578,8	1,69	4,65

Cədvəl 2. Azərbaycanda istehsal olunan bəzi konyakların kimyəvi tərkib göstəriciləri

Keçmiş SSRİ-də konyak istehsalı üçün ən yaxşı illərdə 12,5 mln dal, o cümlədən Azərbaycanda-1,2, Rusiyada-1,5, Moldovada-2, Ukraynada-1 və Gürcüstanda -1,9 mln dal konyak istehsal olunurdu.

Azərbaycanda aparılan məqsədyönlü işlər nəticəsində MDB ölkələrində buraxılan konyak çeşidlərindən tərkib və keyfiyyətinə görə əsaslı şəkildə fərqlənən konyaklar istehsalı təşəkkül tapmış oldu [4] (cədvəl 2).

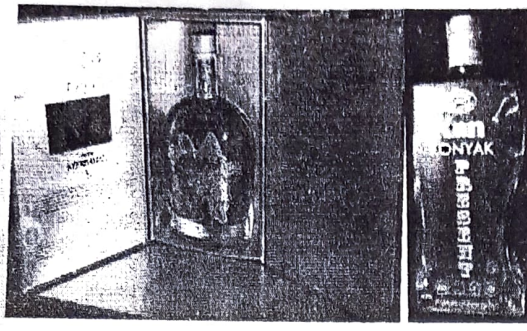
Respublikamızda yaxşı bazaya malik güclü inkişaf etmiş konyak zavodlarında (Şəmkir, Göyçay və b.) səhənin ixtisaslaşması və təmərküzləşməsi üzrə əsaslı işlər görülmüş və keçmiş SSRİ respublikaları arasında öncül mövqə əldə olunmuşdur. Bu və ya digər zavodlarda müxtəlif çeşiddə və qablamalarda içkilər buraxılır (şəkil 1).



Şəkil 1. Azərbaycanda buraxılan bəzi konyak nümunələri

Araşdırmalar zamanı məlum olmuşdur ki, 2015-ci ilin yanvar-noyabr aylarında Azərbaycandan Rusiyaya alkoqollu içkilər ixracı 1640441 litr təşkil etmişdir. Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bu, ölkəmizin yalnız yeddi istehsal müəssisəsinin hesabına mümkün olmuşdur. Alkoqollu içkilər üçün əsas bazarımız olan Rusiyaya digər müəssisələrimizin tamamilə məhsul ixrac etməməsi heç də ürəkaçan deyildir. Ümumi ixracə nəzər saldıqda burada ən böyük pay sahibinin 59,09%-lə «Gəncə Şərab-2» ASC və 21,89%-lə «Aqroazərinvest» MMC olduğu məlum olur (şəkil 2).



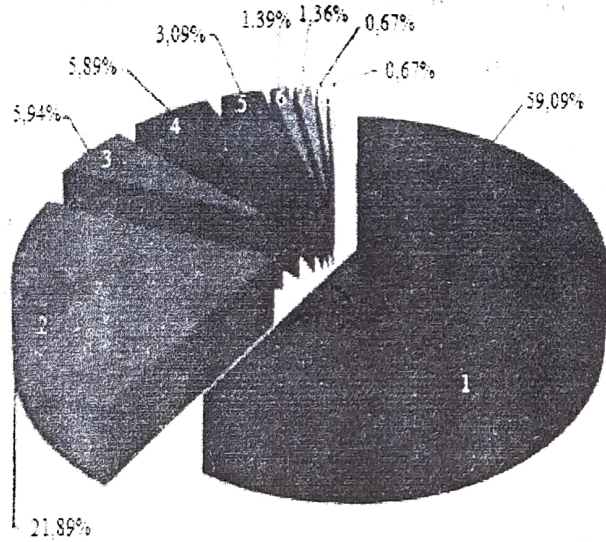


prosesləri baş vermişdir. Son illərdə həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində bu sahədə stabilizmə meyilləri müşahidə olunsada, tarixi ənənələrə malik olan bu sahə ölkəmizdə hələ layiq olduğu səviyyəyə çatmamışdır.

2013 cü ildə Rusiyaya MDB ölkələrindən idxal olunan konyakların natura ifadəsində miqdarının araşdırılması zamanı məlum olmuşdur ki, Azərbaycan bu nöqtəy-nəzərdən 1%-lə sonuncu yerdə qərarlaşmışdır. Göründüyü kimi Moldova (57%) birinci, bədxah qonşumuz Ermənistan (27%) idxalda yüksək pay sahibi olaraq ikinci yerdə olmuşdur (şəkil 3).



Şəkil 1.



Şəkil 2. Azərbaycandan Rusiyaya ixrac olunan alkoqollu içkilərin ümumi miqdarında ayrı-ayrı istehsalçıların payı

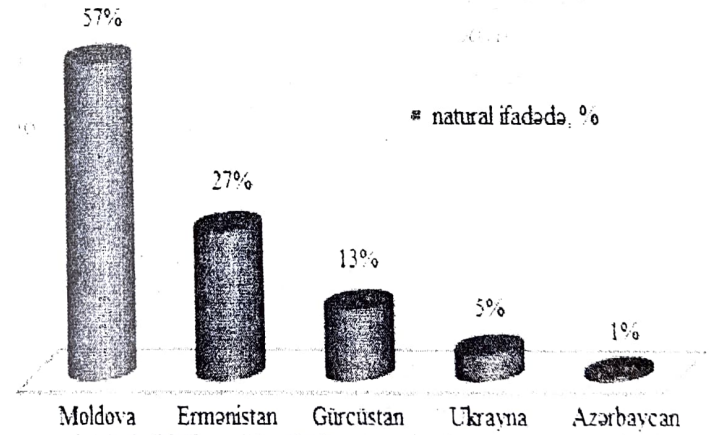
1-“Gəncə Şərab-2”ASC; 2-“Aqroazərinvest” MMC; 3-“Göygöl Şərab Zavodu” ASC; 4-“İsmayilli Şərab-2” ASC; 5-“Abşeron Şərab” ASC; 6-“Caspian Coast Winery and Vineyards” MMC; 7-“Aqroinvestkom” MMC; 8-“Şərq-Ulduzu” MMC; 9-“Kantina Inter” ASC

İndi MDB ölkələrində, o cümlədən Azərbaycanda konyak istehsalı üçün həm fasiləli, həm də fasiləsiz işləyən qurğulardan istifadə edilsə də alınan konyak spirtinin əsas kütləsi birincilərin payına düşür. Markalı konyaklar üçün fasilə ilə işləyən ikidəfəlik qovma aparatlarında alınan spirt daha yaxşı hesab edilir. Alınan spirtin çox az hissəsi sonuncuların payına düşür.

Lakin keçən əsrin sonlarında keçmiş SSRİ məkanında baş verən proseslər bu sahədən də yan keçməmiş və konyak istehsalında da dərin tənəzzül

Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına görə 2008-ci ildə Azərbaycanda konyakın pərakəndə ticarət həcmi 460 mln dal olduğu halda, 2013-cü ildə bu göstərici 164 mln dal-a enmişdir. Göründüyü kimi 5 il ərzində konyakın ticarət həcmində demək olar ki, 3 dəfə azalma baş vermişdir. Ərzaq mallarının ümumi dövriyyəsində konyakın xüsusi çəkisi 2008-2013-cü illərdə 0,39%-dən 0,1%-ə enmişdir. Pərakəndə ticarətdə konyakın qiyməti uyğun olaraq həmin illərdə 26 mln manatdan 10 mln manatadək azalmışdır. Halbuki Azərbaycanın potensialı bundan qat-qat yüksək qiymətləndirilir.

2014-cü ildə ölkəmizdə konyak istehsalının əvvəlki illə müqayisədə artaraq 190,5 min dal təşkil etməsi sahənin inkaşfı ilə bağlı ümidləri artırır.



Şəkil 3. 2013-cü ildə MDB ölkələri üzrə Rusiyaya idxal olunan konyakın ümumi həcmində Azərbaycanın payı

## Nəticə

1. Konyak və ya başqa adda buna bənzər içkilər dünyanın müxtəlif qitələrində hazırlansa da, keyfiyyət və bu içkiyə məxsus orijinal xüsusiyyətlərin alınması yalnız Fransada mümkün olmuşdur. Fransa bu tip içkilərin ilk hazırlanma yeri olmaqla yanaşı, həm də dünya üzrə ən böyük ixracatçısıdır.

2. Azərbaycanda ilk konyak zavodu 1892-ci ildə Yelenendorf kəndində (indiki Göygöl şəhəri) açılmışdı. Burada məhsuldarlığı gündə 12 dal konyak spirti istehsalı olan odla işləyən iki spirtə qovma aparatı qurulmuşdu. Tezliklə Şuşa qəzasının Ağdam



şəhərində, eləcə də Əli Mərdanlı, Boyəhmədli və Novruzlu kəndlərində yeni konyak zavodları işə salındı.

1901-ci ildə Göyçay qəzasının Göyçay şəhərində, Kürdəmir və Bərgüşad stansiyalarında konyak zavodları tikildi.

3. Keçmiş SSRİ-də konyak istehsalı üçün ən yaxşı illərdə 12,5 mln dal, o cümlədən Azərbaycanda-1,2, Rusiyada-1,5, Moldovada-2, Ukraynada-1 və Gürcüstanda -1,9 mln dal konyak istehsal olunurdu.

4. Araşdırmalar göstərir ki, 2013 cü ildə Rusiyaya MDB ölkələrindən idxal olunan konyakların natura ifadəsində Azərbaycan 1%-lə sonuncu yerdə qərarlaşmışdır. Moldova (57%) birinci, bədxah qonşumuz Ermənistan (27%) idxalda yüksək pay sahibi olaraq

ikinci yerdə olmuşdur.

5. 2015-ci ilin yanvar-noyabr aylarında Azərbaycandan Rusiyaya alkoqollu içkilər ixracı 1640441 litr təşkil etmişdir. Ümumi ixraca nəzər saldıqda burada ən böyük pay sahibinin 59,09%-lə "Gəncə Şərab-2" ASC və 21,89%-lə "Aqroazərinvest" MMC olduğu məlum olur. Alkoqollu içkilər üçün əsas bazarımız olan Rusiyaya digər müəssisələrimizin tamamilə məhsul ixrac etməməsi heç də ürəkaçan deyildir.

6. 2014-cü ildə ölkəmizdə konyak istehsalının əvvəlki illə müqayisədə artaraq 190,5 min dal təşkil etmişdir. Bu göstərici sahənin inkişaf yönümlü olduğuna dəlalət edir.

## ƏDƏBİYYAT

1. Fətəliyev H.K. Şərabçılıq. II hissə, Bakı: Bilik, İrşad, 1995, 160 səh. 2. Fətəliyev H.K., Mikayılov V.Ş. Tünd alkoqollu içkilər. Bakı: Elm, 2007, 172 səh. 3. Fətəliyev H.K. Şərabın texnologiyası. Bakı: Elm, 2011, 596 səh. 4. Веліев Г.И. Коньяки Азербайджана. Баку: Азернешр, 1962, 36 стр.

### История, современные состояние и перспективы развития коньячного производства в Азербайджане

М. Т. Исмаилов, Х. К. Фаталиев

Были исследованы истории и перспективы развитие коньячного производства в Азербайджане. Показаны, что производство коньяка в Азербайджане были организованы в 1892 г в Еленендорфском районе (ныне Гекгельский район). Самые высокие показатели по производству коньяка было отмечено в 80-х годах прошлого века. Тогда в постсоветском пространстве производились около 12,5 млн дал, в том числе в Азербайджане 1,2 млн декалитров коньяка.

Показаны, что производство коньяка в последние годы несколько уменьшилось и в 2014 г было составляло около 190,5 декалитров.

**Ключевые слова:** виноград, вино, коньяк, спирт, марочное, ординарное, ассортимент, алкогольные напитки

### History, modern state and prospects of development of cognac production in Azerbaijan

H. K. Fətəliyev, M. T. İsmailov

It was sent on mission to explore the history and prospects of development of cognac production in Azerbaijan. Showing that the production of cognac in Azerbaijan were organized in 1892 in Elenendorfskom district (now Goy-Gol region). The highest rates for the production of cognac was noted in the 80-ies of the last century. Then, in the former Soviet Union produced about 12.5 million decaliters, including in Azerbaijan, 1.2 million decaliters of cognac.

Showing that brandy production in recent years, several umenshilos and in 2014 was made about 190.5 dal.

**Key words:** grapes, wine, brandy, alcohol, brand, ordinary, kind, alcoholic beverages